



## مقدمه و بیان مسأله

ضرورت توجه به اقتصاد مقاومتی از آنجا ناشی می‌شود که در سال‌های اخیر، مخالفان جمهوری اسلامی ایران بیش از گذشته تلاش کرده‌اند تا از طریق ابزارهای اقتصادی، روند پیشرفت و توسعه کشور را با چالش مواجه سازند. در این میان، شرایط کنونی اقتصاد ایران نشان می‌دهد که هنوز فاصله قابل توجهی میان وضعیت موجود و شاخص‌های مطلوب اقتصاد مقاومتی وجود دارد. وجود پدیده‌هایی نظیر اسراف، مصرف‌گرایی، گرایش به کالاهای خارجی و کم‌توجهی به تولیدات داخلی در الگوی مصرف خانوارها، از جمله نشانه‌های این فاصله به شمار می‌رود (اصغری، ۱۳۹۳: ۸۱).

اقتصاد ایران در سال‌های اخیر با رویکردی نوین تحت عنوان اقتصاد مقاومتی مواجه شده است. این رویکرد در شرایطی مطرح شده که اقتصاد کشور از یک سو تحت تأثیر تحولات اقتصاد جهانی قرار دارد و از سوی دیگر با مشکلاتی همچون رکود، تورم و آثار ناشی از تحریم‌های اقتصادی دست و پنجه نرم می‌کند. در چنین فضایی، دستیابی به الگویی از اقتصاد که توانایی مقابله فعالانه با بحران‌ها و محدودیت‌های بیرونی را داشته باشد، ضرورتی انکارناپذیر محسوب می‌شود. اقتصاد مقاومتی بر این اصل استوار است که جامعه بتواند در راستای تحقق اهداف فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی خود، فشارهای اقتصادی را مدیریت کرده و از آن‌ها عبور کند. بسیاری از صاحب‌نظران اقتصادی نیز بر این باورند که ریشه‌های اقتصاد مقاومتی در رفتارهای اقتصادی مردم نهفته است و اصلاح وضعیت اقتصادی بدون اصلاح فرهنگ اقتصادی جامعه امکان‌پذیر نخواهد بود (صنایعی و ارزانی، ۱۳۹۳: ۱۰۲).

اگرچه توجه ویژه به اقتصاد مقاومتی در سال‌های اخیر تا حد زیادی ناشی از شرایط خاص اقتصادی کشور بوده است، اما بررسی ابعاد و مؤلفه‌های این مفهوم نشان می‌دهد که فرهنگ اقتصاد مقاومتی صرفاً محدود به شرایط بحرانی نیست و در همه زمان‌ها می‌تواند آثار و پیامدهای مثبتی برای جامعه به همراه داشته باشد. اهمیت این موضوع زمانی بیشتر نمایان می‌شود که اقتصاد مقاومتی به‌عنوان اقتصادی مردم‌محور و متکی بر مشارکت عمومی تلقی شود. در همین راستا، مقام معظم رهبری نقش مردم را در تحقق اقتصاد مقاومتی بسیار اساسی دانسته و بر اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و گسترش مشارکت عمومی در فعالیتهای اقتصادی تأکید کرده‌اند (سبکتکین، جعفری و جعفری، ۱۳۹۲: ۱).

از منظر اقتصاد مقاومتی، مردم به دو دلیل دارای جایگاه محوری هستند. نخست آنکه الگوهای مصرفی و رفتارهای اقتصادی آنان نقش تعیین‌کننده‌ای در موفقیت یا ناکامی این رویکرد دارد. دوم آنکه تحقق اقتصاد مقاومتی نیازمند افرادی خلاق، مسئولیت‌پذیر، دارای روحیه همکاری اجتماعی و برخوردار از توانایی مدیریت شرایط بحرانی است. این ویژگی‌ها در قالب سبک زندگی افراد تجلی می‌یابد. از این رو، موفقیت اقتصاد مقاومتی مستلزم ترویج و نهادینه‌سازی سبک زندگی متناسب با این الگو و ترغیب افراد جامعه به پذیرش آن است (سبکتکین، جعفری و جعفری، ۱۳۹۲: ۲-۳).



یکی از عوامل تأثیرگذار بر تحقق اقتصاد مقاومتی، فرهنگ عمومی و سبک زندگی حاکم بر جامعه است. اقتصاد مقاومتی بر ارزش‌هایی همچون اخلاق‌مداری، ترجیح منافع جمعی بر منافع فردی، روحیه ایثار، تلاش و تولید، صرفه‌جویی در مصرف و پایبندی به ارزش‌های دینی استوار است. با این حال، میان سبک زندگی مطلوب اسلامی و واقعیت‌های موجود جامعه فاصله قابل توجهی مشاهده می‌شود. بخشی از این فاصله را می‌توان ناشی از تأثیرپذیری از الگوهای توسعه غربی و سیاست‌های اقتصادی مبتنی بر نگرش‌های مادی‌گرایانه دانست که در سال‌های پس از جنگ تحمیلی در کشور دنبال شده‌اند و پیامدهای فرهنگی و اجتماعی گسترده‌ای را به همراه داشته‌اند (سرخه‌دهی، ۱۳۹۲: ۲).

بر همین اساس، پژوهش حاضر در صدد است ضمن تبیین مفاهیم و مبانی نظری اقتصاد مقاومتی، به بررسی ارتباط میان این رویکرد اقتصادی و سبک زندگی مردم پرداخته و نقش سبک زندگی اسلامی را در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی تحلیل کند.

### پیشینه تحقیق

مطالعات انجام شده در حوزه سبک زندگی و اقتصاد مقاومتی نشان می‌دهد که هر یک از این موضوعات به صورت مستقل مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته‌اند، اما تحقیقات اندکی به بررسی همزمان این دو مفهوم و تبیین ارتباط میان آن‌ها پرداخته‌اند. در ادامه به مهم‌ترین پژوهش‌های مرتبط اشاره می‌شود.

سبکتکین، جعفری و جعفری (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش دانش‌آموزان به سبک زندگی متناسب با اقتصاد مقاومتی؛ مطالعه موردی دانش‌آموزان شهر کرج» به شناسایی عوامل مؤثر بر گرایش نوجوانان به الگوهای رفتاری منطبق با اقتصاد مقاومتی پرداختند. این پژوهش با روش پیمایشی و از طریق پرسشنامه محقق ساخته در میان ۶۵۰ نفر از دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر کرج انجام شد. نتایج نشان داد که متغیرهایی نظیر میزان استفاده از رسانه‌ها، سطح مصرف‌گرایی خانواده، جامعه‌پذیری دینی، توجه مدارس به فرهنگ اقتصاد مقاومتی و برخورداری از شخصیت اجتماعی پیشرفته، رابطه معناداری با گرایش دانش‌آموزان به سبک زندگی متناسب با اقتصاد مقاومتی دارند.

سرخه‌دهی (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان «راهکارها و چالش‌های تحقق سبک زندگی اسلامی؛ به مثابه بستر تحقق اقتصاد مقاومتی» به بررسی تعامل میان فرهنگ، اقتصاد و سبک زندگی پرداخته است. وی ضمن تحلیل تأثیر فرهنگ بر نگرش‌ها و رفتارهای اقتصادی، آثار نظام‌های فکری و انگیزشی مکاتب اقتصادی، به‌ویژه سرمایه‌داری و لیبرالیسم، را بر شکل‌گیری سبک زندگی مورد بررسی قرار داده است.

اصغری (۱۳۹۳) در پژوهش «خانواده و نقش آن در اقتصاد مقاومتی» به تحلیل رابطه میان الگوی مصرف و پس‌انداز خانوار با اقتصاد مقاومتی پرداخت. یافته‌های تحقیق نشان داد که هماهنگی الگوی مصرف خانوار با ساختار تولید داخلی، یکی از الزامات تحقق اقتصاد مقاومتی است و در مقابل، گرایش به مصرف کالاهای غیرمتناسق با تولید ملی می‌تواند به



عاملی بازدارنده تبدیل شود. همچنین نتایج پژوهش بیانگر آن است که تقویت باورهای دینی و بهره‌گیری از آموزه‌های اسلامی در حوزه مصرف، نقش مؤثری در اصلاح رفتارهای اقتصادی خانواده‌ها دارد. افزون بر این، ایجاد فرصت‌های مناسب سرمایه‌گذاری و تشویق خانوارها به پس‌انداز می‌تواند زمینه کاهش مصرف غیر ضروری و افزایش سرمایه‌گذاری مولد را فراهم سازد.

فیض‌پور و رضایی (۱۳۹۲) در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی نقش مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی در استراتژی‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای» به تحلیل ابعاد مختلف سبک زندگی اسلامی و میزان تأثیر آن بر راهبردهای اقتصاد مقاومتی پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که مؤلفه‌هایی نظیر الگوی مصرف، کسب‌وکار، قناعت، ساده‌زیستی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، جایگاه ویژه‌ای در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی دارند.

نصیری حامد (۱۳۹۲) در مقاله «اصلاح سبک زندگی و تحقق اقتصاد مقاومتی» با تأکید بر ابعاد فرهنگی اقتصاد مقاومتی، اصلاح نگرش‌ها و رفتارهای روزمره مردم را پیش‌شرط موفقیت این الگوی اقتصادی معرفی کرده است.

### سبک زندگی

مفهوم سبک زندگی در دهه‌های اخیر به یکی از موضوعات مهم در علوم اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی تبدیل شده است و پژوهشگران از زوایای مختلف به تبیین ابعاد آن پرداخته‌اند. از دیدگاه کارهام، سبک زندگی دارای دو بعد کلی سالم و ناسالم است. سبک زندگی سالم مجموعه‌ای از انتخاب‌های آگاهانه افراد در زمینه‌های مختلف از جمله نوع تغذیه، پوشش، وضعیت ظاهری، شیوه استفاده از وسایل نقلیه، رعایت بهداشت فردی، استفاده از کمربند ایمنی، مسواک زدن و سایر رفتارهای روزمره را دربرمی‌گیرد. وی معتقد است که این انتخاب‌ها صرفاً حاصل تصمیم‌های فردی نیستند، بلکه تحت تأثیر موقعیت اجتماعی، شرایط ساختاری و ویژگی‌های گروه‌های منزلتی قرار دارند. به بیان دیگر، فرصت‌های زندگی افراد از طریق جایگاه اجتماعی آنان شکل می‌گیرد و بر نوع انتخاب‌هایشان اثر می‌گذارد (علیزاده اقدم و صالحی، ۱۳۹۱: ۱۳).

در ادبیات علمی، تعاریف متعددی از سبک زندگی ارائه شده است که به‌طور کلی می‌توان آن‌ها را در دو رویکرد اصلی طبقه‌بندی کرد. در رویکرد نخست، سبک زندگی صرفاً به رفتارهای قابل مشاهده افراد محدود می‌شود و مؤلفه‌هایی نظیر ارزش‌ها، نگرش‌ها و باورها خارج از قلمرو این مفهوم قرار می‌گیرند. در مقابل، رویکرد دوم سبک زندگی را مفهومی گسترده‌تر دانسته و علاوه بر رفتارها، ارزش‌ها، نگرش‌ها و جهت‌گیری‌های ذهنی افراد را نیز بخشی از آن تلقی می‌کند (فاضلی، ۱۳۸۲: ۵۷).



سبک زندگی به عنوان مفهومی نوظهور، خاستگاهی غربی دارد و در فرآیند توسعه جوامع مدرن نقش مهمی ایفا کرده است. این مفهوم در غرب به ابزاری برای مدیریت تحولات فرهنگی و اجتماعی ناشی از جهانی شدن تبدیل شده و توانسته است در شکل دهی به الگوهای رفتاری و مصرفی افراد تأثیرگذار باشد (مهدی زاده، ۱۳۹۰: ۱۰۳).

از منظر جامعه‌شناسی، سبک زندگی مجموعه‌ای از الگوهای انتخابی افراد در حوزه‌های مختلف زندگی است. این انتخاب‌ها در زمینه‌هایی مانند تغذیه، پوشش، ظاهر، نوع خودرو، نحوه گذران اوقات فراغت، رفتارهای بهداشتی و سایر فعالیت‌های روزمره نمود پیدا می‌کنند. کاکرهام معتقد است که این انتخاب‌ها در چارچوب فرصت‌های زندگی افراد شکل می‌گیرند و ممکن است توسط شرایط اجتماعی و ساختاری جامعه تقویت یا محدود شوند. بنابراین سبک زندگی را می‌توان مجموعه‌ای از انتخاب‌های فردی دانست که در بستر ساختارهای اجتماعی معنا پیدا می‌کنند (باقری، عبدی زاده، مقدم و عزیز، ۱۳۹۲: ۷).

به طور کلی، سبک زندگی شیوه‌ای از زندگی است که افراد در طول حیات خود برمی‌گزینند و بنیان‌های اولیه آن در محیط خانواده شکل می‌گیرد. این شیوه زندگی متأثر از عوامل متعددی همچون فرهنگ، مذهب، قومیت، وضعیت اقتصادی و اجتماعی، ارزش‌ها و باورهای فردی است. سازمان جهانی بهداشت نیز سبک زندگی را مجموعه‌ای از الگوهای رفتاری و عادت‌های فردی می‌داند که در نتیجه فرآیند جامعه‌پذیری شکل می‌گیرند و حوزه‌هایی مانند فعالیت بدنی، رفتارهای ترفیخی، الگوی تغذیه، مصرف دخانیات و سایر رفتارهای مرتبط با سلامت را در بر می‌گیرند (استاجی و همکاران، ۱۳۸۵: ۱۳۴).

در بررسی تعاریف ارائه شده درباره سبک زندگی، سه رویکرد اصلی قابل شناسایی است. نخست، رویکردی که بر ابعاد زیبایی‌شناسی سبک زندگی تأکید دارد و آن را به عنوان شیوه‌ای برای طراحی ظاهر، رفتار یا نحوه ارائه خود در جامعه تعریف می‌کند. دوم، رویکردی که سبک زندگی را ابزاری برای تمایز اجتماعی دانسته و آن را نشانه‌ای از هویت، جایگاه اجتماعی و تفاوت‌های فردی و گروهی تلقی می‌کند. سوم، رویکردی که سبک زندگی را با جلوه‌های مصرفی، مدگرایی، تجمل‌گرایی و الگوهای نوین مصرف پیوند می‌دهد و آن را بازتابی از ترجیحات و سلیقه‌های افراد در زندگی روزمره می‌داند (الفت و سالمی، ۱۳۹۱: ۱۱).

بررسی دیدگاه‌های مختلف نشان می‌دهد که سبک زندگی تنها مجموعه‌ای از رفتارهای روزمره نیست، بلکه نظامی منسجم از ارزش‌ها، باورها، نگرش‌ها و کنش‌های فردی و اجتماعی را شامل می‌شود. از این رو، تغییر در سبک زندگی می‌تواند آثار گسترده‌ای بر حوزه‌های مختلف زندگی، از جمله فرهنگ، اقتصاد، روابط اجتماعی و حتی توسعه ملی داشته باشد. به همین دلیل، شناخت ابعاد و مؤلفه‌های سبک زندگی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا بسیاری از سیاست‌های

فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، از جمله سیاست‌های مرتبط با اقتصاد مقاومتی، در بستر سبک زندگی افراد و گروه‌های اجتماعی تحقق می‌یابند.

با توجه به اهمیت این مفهوم، در ادامه به بررسی ابعاد اقتصاد مقاومتی و مؤلفه‌های اصلی آن پرداخته می‌شود تا ارتباط میان سبک زندگی و اقتصاد مقاومتی با دقت بیشتری تبیین گردد.

اخترشهر و حبیبی (۱۳۹۱) نیز در پژوهشی با عنوان «رابطه سبک زندگی و اقتصاد مقاومتی» به تبیین پیوند میان الگوهای رفتاری افراد و تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی پرداخته‌اند. نتایج مطالعه آنان نشان می‌دهد که تغییر در سبک زندگی و اصلاح الگوی مصرف، یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در شکل‌گیری اقتصاد مقاوم و پایدار است.

فشاری و پورغفار (۱۳۹۳) در تحقیق خود با عنوان «بررسی و تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی در اقتصاد ایران» ضمن ارائه تعریفی جامع از اقتصاد مقاومتی، به تشریح شاخص‌ها و مؤلفه‌های آن پرداخته‌اند. آنان همچنین راهکارهایی برای ترویج فرهنگ اقتصاد مقاومتی، مقابله با آثار تحریم‌های اقتصادی و تقویت ظرفیت‌های تولید داخلی ارائه کرده‌اند.

بررسی مجموعه پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهد که اگرچه ابعاد مختلف اقتصاد مقاومتی و سبک زندگی به‌طور جداگانه مورد مطالعه قرار گرفته‌اند، اما هنوز پژوهش‌های محدودی به تحلیل جامع نقش سبک زندگی اسلامی در تحقق اقتصاد مقاومتی پرداخته‌اند. از این‌رو، مطالعه حاضر می‌تواند در تبیین ابعاد فرهنگی و اجتماعی اقتصاد مقاومتی و ارائه تصویری روشن‌تر از ارتباط آن با سبک زندگی اسلامی نقش مؤثری ایفا کند.

### اقتصاد مقاومتی و ابعاد آن

اقتصاد مقاومتی، به‌مثابه یک نظام اقتصادی، در پی آن است که با محوریت توسعه منابع انسانی، انضباط و قانون‌مندی، زمینه لازم برای تحقق رشد و پایداری اقتصادی را فراهم سازد (جامی، ایمانی‌مقدم، تنها، ۱۳۹۱، ص. ۱۸۲). از این منظر، اقتصاد مقاومتی صرفاً یک سیاست واکنشی نیست، بلکه رویکردی فعال برای شناسایی حوزه‌های فشار، به‌ویژه در شرایط تحریم، و سپس کنترل و بی‌اثر کردن آن‌ها به شمار می‌آید. در سطح مطلوب، این رویکرد می‌کوشد فشارهای بیرونی را به فرصت تبدیل کند؛ امری که تحقق آن مستلزم مشارکت همگانی، باور جمعی، و مدیریت عقلایی و مدبرانه است. بنابراین، اقتصاد مقاومتی واقعی، اقتصادی فعال و پویا است؛ زیرا مقاومت در اینجا به معنای ایستادگی در برابر موانع پیشرفت و تلاش مستمر در مسیر توسعه تعریف می‌شود. بر این اساس، هدف اصلی آن است که جامعه بتواند بر فشارها و ضربه‌های اقتصادی ناشی از نیروهای متخاصم غلبه کند (صنایعی و ارزانی، ۱۳۹۳، ص. ۱۰۳).

رهبر معظم انقلاب نیز اقتصاد مقاومتی را به‌گونه‌ای تعریف می‌کنند که ضمن حفظ روند رو به رشد اقتصادی کشور، آسیب‌پذیری نظام اقتصادی را کاهش دهد؛ به این معنا که ساختار اقتصادی کشور باید به نحوی سامان یابد که در برابر ترندهای متنوع و مستمر دشمنان کمترین آسیب و اختلال را بپذیرد (بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار رئیس‌جمهور و



اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۱/۰۶/۰۲). همچنین، اقتصاد مقاومتی تنها دارای جنبه دفاعی و سلبی نیست، بلکه ناظر بر اقتصادی است که به یک ملت امکان می‌دهد حتی در شرایط فشار نیز رشد و شکوفایی خود را حفظ کند. از این رو، اقتصاد مقاومتی صرفاً به معنای حصارکشی و اقدام تدافعی نیست، بلکه یک فکر راهبردی و یک مطالبه عمومی محسوب می‌شود (بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار با دانشجویان، ۱۳۹۱/۰۵/۱۷).

در چنین فضایی، هم تهدیدهای بیرونی و هم چالش‌های داخلی وجود دارند و در کنار آن، ظرفیت‌ها و امکانات داخلی و خارجی نیز قابل بهره‌برداری‌اند. بنابراین، اقتصاد مقاومتی اقتصادی است که این مؤلفه‌ها را به درستی فهم کرده و بر اساس آن‌ها جامعه را مدیریت می‌کند. افزون بر این، اقتصاد مقاومتی با اقتصاد اسلامی بیگانه نیست، بلکه می‌توان آن را مکمل اقتضایی آن دانست که متناسب با شرایط زمانی کنونی و به‌ویژه در فضای تحریم، اهمیت و ضرورت بیشتری یافته است (فشاری و پورغفار، ۱۳۹۳، ص. ۳۱).

#### اقتصاد مقاومتی و سبک زندگی

یکی از عوامل مؤثر در تحقق اقتصاد مقاومتی، سبک زندگی و فرهنگ حاکم بر جامعه است. در چارچوب اقتصاد مقاومتی، روحیه و فرهنگ عمومی جامعه باید بر پایه اخلاق‌مداری، ترجیح منافع جمعی و ملی بر منافع فردی، مقاومت در برابر مکر دشمن، ایثار و فداکاری، کار و تلاش مضاعف، تولید حداکثری، مصرف در حد نیاز و در نهایت حاکمیت دین و معنویت بر سبک زندگی استوار باشد. با این حال، سبک زندگی جامعه ایرانی در وضعیت کنونی با سبک زندگی اسلامی آرمانی فاصله دارد و همین امر، تحقق اقتصاد مقاومتی را با چالش‌هایی مواجه ساخته است. نفوذ چنین سبک زندگی‌ای در جامعه ایرانی و انقلابی و تغییر در روحیات و اخلاقیات مردم را می‌توان تا حد زیادی ناشی از سیاست‌های مادی‌گرایانه الگوهای توسعه غربی دانست که پس از جنگ، در قالب سیاست‌های تعدیل اقتصادی اجرا شدند؛ سیاست‌هایی که به دلیل بنیان‌های فکری ماتریالیستی خود، فرهنگ و سبک زندگی را باهرو کرده‌اند (سرخه‌ده‌اند (سرخه‌دهی، ۱۳۹۲، ص. ۲).

در این میان، مردم می‌توانند در تحقق اقتصاد مقاومتی نقشی اساسی ایفا کنند. نخستین نقش آنان، دقت در مصرف انرژی، آب و سایر منابع طبیعی است. اگر مردم ایران در مصرف سوخت، آب، برق و گاز صرفه‌جویی کنند، زمینه برای پویایی سریع‌تر اقتصاد فراهم می‌شود؛ اما در صورت تداوم اسراف در مصرف منابع طبیعی و انرژی، وابستگی اقتصادی افزایش یافته و تحقق پویایی اقتصادی با تأخیر مواجه خواهد شد. نقش دوم مردم نیز در حمایت از تولید داخلی و خرید محصولات ایرانی است. ترجیح دادن کالاهای داخلی بر کالاهای خارجی، موجب رونق بازار، ایجاد اشتغال و تثبیت سرمایه در داخل کشور می‌شود (شریفی، ۱۳۹۳، ص. ۳۳).

از سوی دیگر، سبک‌های زندگی از طریق مدیریت الگوهای مصرف بر شاخص‌های کلان اقتصادی اثر می‌گذارند. همچنین، مصرف تنها تابع عوامل اقتصادی نیست، بلکه عوامل فرااقتصادی و انگیزه‌های اجتماعی نیز در شکل‌دهی به آن نقش دارند (به نقل از سبکتکین، جعفری، الف، و جعفری، ه، ۱۳۹۲، ص. ۱۱). بر این اساس، بسیاری از اقتصاددانان معتقدند که بنیان اقتصاد مقاومتی از دل رفتارهای اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی افراد شکل می‌گیرد؛ بنابراین میان اجرای اقتصاد مقاومتی، سبک زندگی، فرهنگ اقتصادی و الگوهای ذهنی و رفتاری جامعه، رابطه‌ای مستقیم و معنادار وجود دارد. در واقع، ریشه اصلاح مسائل اقتصادی را باید در اصلاح فرهنگ اقتصادی و سبک زندگی مردم جست‌وجو کرد. به‌ویژه در شرایط تحریم‌های گسترده اقتصادی، به نظر می‌رسد جامعه نیازمند یک رویکرد انقلابی و جهادی در سبک زندگی است؛ رویکردی که اگر سبک زندگی نوجوانان بر پایه تعهد اجتماعی، کار، تلاش و تولید ملی شکل گیرد، ظرفیت تحمل سختی‌ها و فشارهای اقتصادی در جامعه افزایش خواهد یافت (مرادسیف، ۱۳۹۱، به نقل از قاضی‌زاده، محمودی، و حسن‌زاده، ۱۳۹۲، ص. ۶).

در همین راستا، اقتصاد مقاومتی رابطه‌ای تنگاتنگ با سبک زندگی تعهدمحور دارد و ارتقای سبک زندگی مبتنی بر تعهد اجتماعی می‌تواند به افزایش مقاومت اقتصادی منجر شود (قاضی‌زاده، محمودی، و حسن‌زاده، ۱۳۹۲، ص. ۲). از آنجا که اقتصاد مقاومتی ماهیتی مردمی دارد، گرایش به سبک زندگی متناسب با آن نیز با عوامل اجتماعی متعددی ارتباط پیدا می‌کند. بنابراین، نهادینه سازی این سبک زندگی مستلزم شناخت و توجه به نقش خانواده، مدرسه، رسانه‌ها و دین در شکل‌گیری و تقویت گرایش افراد به چنین سبکی است (سبکتکین، جعفری، الف، و جعفری، ه، ۱۳۹۲، ص. ۱۲).

حیات نظام اقتصادی کشور در گرو نحوه زندگی و گذار از سبک زندگی سنتی به سبک زندگی اسلامی-مقاومتی است؛ سبکی که بتواند در برابر آماج حملات اقتصادی و سیاسی ایستادگی کند و در عین حال، علاوه بر کارآمدی در اداره معیشت جامعه، زمینه حضور فعال جمهوری اسلامی ایران را به‌عنوان الگو و الهام‌بخش در تحولات جهان فراهم آورد (خدایاری، ۱۳۹۲، ص. ۱۳).

سبک زندگی با متغیرهای متعددی همچون زیست‌جهان انسان‌ها، فرهنگ و باورهای آنان پیوندی ناگسستنی دارد و بی‌توجهی به این شبکه درهم‌تنیده و چندلایه، می‌تواند به ناکامی در طراحی و تحقق اقتصاد مقاومتی و هرگونه الگوی تغییر در شیوه‌های رایج زندگی بینجامد (نصیری حامد، ۱۳۹۲، ص. ۳). از این منظر، اقتصاد مقاومتی مقوله‌ای چندبعدی است که بُعد فرهنگی و انسانی آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این میان، سبک زندگی به یکی از عناصر تعیین‌کننده در مناسبات و روابط انسانی معاصر تبدیل شده است؛ زیرا هم بازتاب اختیار انسان‌ها در انتخاب شیوه زیست آنان است و هم به‌عنوان یک مؤلفه هویت‌بخش و فرهنگی عمل می‌کند. با توجه به جنبه فرهنگی اقتصاد مقاومتی، به نظر می‌رسد این شیوه بیش از آنکه بر نهادهای دولتی و قوانین رسمی متکی باشد، بر افراد و انتخاب‌های آنان استوار است؛ از این رو،



موفقیت آن در گرو اصلاح الگوهای مصرف، افزایش آگاهی و تقویت تعلق خاطر افراد به این نوع سبک زندگی است. بدیهی است که این فرایند، دشواری‌ها و زمان‌مندی خاص خود را دارد (نصیری حامد، ۱۳۹۲، ص. ۱۴).

اگر اقتصاد را به معنای رفتارهای اقتصادی، به‌ویژه رفتارهای مصرفی مرتبط با رفاه انسان‌ها، در نظر بگیریم، آنگاه می‌توان گفت که این رفتارها نشان‌دهنده سبک زندگی افراد هستند و در مقابل، هر الگوی اقتصادی نیز نوع خاصی از سبک زندگی را محقق می‌سازد (پورحاتمی، ص. ۴). بنابراین، میان الگوی اقتصادی حاکم بر جامعه و سبک زندگی افراد، رابطه‌ای دو سویه و مستقیم وجود دارد.

در مجموع، باید گفت که سبک زندگی اسلامی آثار گسترده‌ای در زندگی انسان دارد و می‌تواند شاکله اقتصاد اسلامی را تعیین کرده و زمینه تحقق و اجرای اهداف کلان نظام اسلامی را فراهم سازد. سبک زندگی اسلامی با تصحیح رفتارها و الگوهای حاکم بر زندگی، زمینه پذیرش گسترده‌تر احکام اسلامی را فراهم می‌کند و در نتیجه، نوع رفتارها و کنش‌های اقتصادی و اجتماعی مردم را در برابر مسائل مختلف تغییر می‌دهد. افزون بر این، چنین سبکی می‌تواند به مفاهیم و علوم اسلامی و انسانی نیز معنایی متفاوت و عمیق‌تر ببخشد.

### نتیجه‌گیری

از دیدگاه مقام معظم رهبری، سبک زندگی اسلامی جایگاهی بنیادین در شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی دارد؛ به‌گونه‌ای که ایشان تمدن را دارای دو بخش «ابزاری» و «اصلی» می‌دانند. بخش ابزاری شامل علم، صنعت، اقتصاد، سیاست، اقتدار ملی و ابزارهای تبلیغ است، اما بخش اصلی تمدن همان متن زندگی انسان را تشکیل می‌دهد؛ یعنی موضوعاتی مانند خانواده، ازدواج، مسکن، پوشاک، الگوی مصرف، خوراک، تفریح، زبان، کسب‌وکار و رفتار اجتماعی. بنابراین، سبک زندگی نه یک مسئله فرعی، بلکه رکن اصلی تمدن‌سازی در جامعه اسلامی است.

در این میان، اقتصاد مقاومتی نیز بدون توجه به سبک زندگی تحقق نخواهد یافت. طراحی الگوی زندگی متناسب با اقتصاد مقاومتی برای عموم مردم، به‌ویژه برای نیروهای انقلابی، ضرورتی انکارناپذیر است. برای این منظور، لازم است نخست شیوه اداره امور در سطح دولت اصلاح شود و سپس مردم به سمت الگویی از زندگی سوق داده شوند که با ارزش‌ها و اهداف انقلاب اسلامی هماهنگ باشد. در این فرایند، معنویت دینی نقش اساسی دارد؛ زیرا اقتصاد مقاومتی بر سرمایه معنوی افراد و جامعه استوار است و بدون تقویت این بُعد، پایداری اقتصادی امکان‌پذیر نخواهد بود.

رابطه اقتصاد مقاومتی و سبک زندگی رابطه‌ای دو سویه است؛ از یک سو اقتصاد مقاومتی بر سبک زندگی اثر می‌گذارد و از سوی دیگر، از آن تأثیر می‌پذیرد. چون یکی از مهم‌ترین عرصه‌های اقتصاد مقاومتی، مدیریت مصرف است و مصرف نیز از اصلی‌ترین مؤلفه‌های سبک زندگی مردم به‌شمار می‌آید، اصلاح الگوی مصرف نقش مهمی در تحقق اقتصاد مقاومتی دارد. در مقابل، سبک زندگی غربی با ترویج سودمحوری، فردگرایی، مصرف‌گرایی، ضعف اخلاقی، گسترش دلالتی و



فعالیت‌های غیرمولد، آسیب‌های جدی به اقتصاد جامعه وارد کرده است. از این‌رو، جایگزینی سبک زندگی ایرانی-اسلامی می‌تواند زمینه جبران این آسیب‌ها و حرکت به سوی اقتصادی سالم و پایدار را فراهم سازد.

تحقق اقتصاد مقاومتی نیازمند تغییر در سبک زندگی، به‌ویژه در الگوی مصرف است. این تغییر از طریق پرورش نخبگان علمی و فکری، توجه به ابعاد اقتصادی و فرهنگی، بهره‌برداری درست از منابع انسانی و طبیعی، تقویت نوآوری و خودباوری، و نیز هوشیاری در برابر تهدیدهای دشمنان امکان‌پذیر خواهد بود. همچنین اصلاح نظام اقتصادی و نهادینه‌سازی ارزش‌های سبک زندگی اسلامی-ایرانی می‌تواند ایران اسلامی را به الگویی عدالت‌محور در سطح بین‌المللی تبدیل کند.

در نهایت، اهداف اقتصاد مقاومتی در سبک زندگی اسلامی شامل اثبات کارآمدی اقتصاد دینی، ایجاد اقتصادی پایدار و قدرتمند، تحقق عدالت اجتماعی، کسب عزت اسلامی، مرجعیت بین‌المللی، پایداری اقتصادی فردی و جمعی، و کسب روزی حلال است. دستیابی به این اهداف تنها در صورتی ممکن خواهد بود که زیرساخت‌های لازم فراهم شود، این الگو در زندگی مردم نهادینه گردد و مسئولان و مردم در سایه رهبری، برای تحقق آن همکاری کنند.



فهرست منابع؛

۱. اخترشهر، علی و حبیبی، حسن (۱۳۹۱)، رابطه سبک زندگی و اقتصاد مقاومتی، مجموعه مقالات همایش ملی بررسی و تبیین اقتصاد مقاومتی
۲. استاجی، رویا و همکاران، (۱۳۸۵)، بررسی سبک زندگی در ساکنین شهر سبزوار، مجله دانشکده علوم پزشکی و - خدمات بهداشتی و درمانی سبزوار، دوره ۱۳، شماره ۳
۳. اصغری، محمود (۱۳۹۳)، خانواده و نقش آن در اقتصاد مقاومتی، پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، شماره سوم
۴. آب‌پیکر، محمد صادق و شهسوار، علیرضا (۱۳۹۲)، تأثیر پذیری اقتصاد جامعه از سبک زندگی؛ تبیین زندگی مقاومتی در برابر زندگی مصرفی، همایش ملی نقش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی
۵. باقری، معصومه، عبدی‌زاده، سیمیا، مقدم، ابراهیم و عزیز، علی (۱۳۹۲)، تحلیل جنسیتی رانندگی پرخطر با تأکید بر سبک زندگی (مورد مطالعه: شهروندان ۸۱ سال و بالاتر شهر اهواز)، دانش انتظامی استان خوزستان، شماره ۶
۶. بیانات در دیدار جوانان خراسان شمالی ۱۳۹۱/۰۷/۲۳ <http://farsi.khanehnews.ir/speech-content?id=۲۱۲۴۶>
۷. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار با دانشجویان ۱۳۹۱/۰۵/۱۷
۸. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۱/۰۶/۰۲
۹. تراب‌زاده جهرمی، سجادیه، سمیعی نسب (۱۳۹۲)، بررسی ابعاد و مولفه‌های اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران، مطالعات انقلاب اسلامی، سال دهم، شماره ۳۲.
۱۰. جامی، علیرضا؛ ایمانی مقدم، حمید رضا و تنها، مجتبی (۱۳۹۱)، راهبردهای افق روشن با رویکردی بر اقتصاد مقاومتی، مشهد، سخن گستر.
۱۱. چولکی، غلام‌رضا (۱۳۹۲)، تبیین اقتصاد مقاومتی، راه‌کار فعال در مواجهه با تحریم‌های اقتصادی دشمن از نگاه مقام معظم رهبری، فصلنامه دانش انتظامی ایلام، شماره هفتم
۱۲. خدایاری، جلال (۱۳۹۲)، تبیین شاخص‌ها و مؤلفه‌های سبک زندگی متناسب با اقتصاد مقاومتی، همایش ملی نقش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی
۱۳. دهقانیان، حمید و خیری، حسن (۱۳۹۲)، تبیین شاخص‌ها و مؤلفه‌های سبک زندگی متناسب با اقتصاد مقاومتی، همایش ملی نقش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی
۱۴. سبکتکین، قربان‌علی، جعفری، احمد و جعفری، همت (۱۳۹۲)، بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش دانش‌آموزان به سبک زندگی متناسب با اقتصاد مقاومتی؛ مطالعه موردی: دانش‌آموزان شهر کرج، همایش ملی نقش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی
۱۵. سرخه‌دهی، فاطمه (۱۳۹۲)، راهکارها و چالش‌های تحقق سبک زندگی اسلامی؛ به مثابه بستر تحقق اقتصاد مقاومتی، همایش ملی نقش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی
۱۶. سعیدی، علی اصغر (۱۳۸۴)، بازاندیشی مصرف‌کننده یا مصرف تظاهری در ارتباطات سیار، انجمن مطالعات فرهنگی و ارتباطات، سال اول، شماره ۴
۱۷. صنایعی، سعید و ارزانی، امیر (۱۳۹۳)، ارائه مدل استراتژی‌های فرهنگی در اقتصاد مقاومتی، بازار و سرمایه، شماره ۵۴ و ۵۵.
۱۸. عزیزی ابرقویی، ابوالفتح، (۱۳۹۱)، معیارهای بنیادین اصلاح رفتارهای اقتصادی در سبک زندگی اسلامی، همایش ملی فرهنگ سازی اصلاح رفتارهای اقتصادی در ایران امروز: ضرورت‌ها و مولفه‌ها از دیدگاه مقام معظم رهبری.
۱۹. علیزاده اقدم، محمد باقر و صالحی، ذاکر (۱۳۹۱)، سبک زندگی فرهنگی رانندگان؛ ابزاری برای تبیین رفتار ترافیکی آنها مورد مطالعه: رانندگان درون شهری تبریز، مطالعات پژوهشی راهور، سال اول، شماره ۱
۲۰. فاتحی، محمد (۱۳۹۲)، نگاهی به سبک زندگی مبتنی بر رویکرد اقتصاد مقاومتی در تاریخ معاصر ایران، همایش ملی نقش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی
۲۱. فاضلی، محمد. (۱۳۸۲)، مصرف و سبک زندگی، تهران: نشر صبح صادق، چاپ اول.
۲۲. الفت، سعیده و سالمی، آزاده (۱۳۹۱)، مفهوم سبک زندگی، مطالعات سبک زندگی، سال اول، شماره ۱، پاییز ۱۳۹۱، ص ۹-۳۶
۲۳. فشاری، مجید و پورغفار، جواد (۱۳۹۳)، بررسی و تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی در اقتصاد ایران، اقتصادی، شماره ۵ و ۶: ۲۹-۴۰



۲۴. فیض‌پور، مجید و رضایی، طاهره (۱۳۹۲)، بررسی نقش مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی در استراتژی‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، همایش ملی نقش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی
۲۵. قاضی‌زاده، فرحناز، محمودی، قهرمان و حسن‌زاده، رمضان (۱۳۹۲)، سبک زندگی تعهدمحور نوجوانان با تأکید بر اقتصاد مقاومتی، همایش ملی نقش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی
۲۶. کاظمی، عباس و حسین‌آبادی، مهدی (۱۳۸۸)، تیپولوژی خریداران در مراکز خرید شهری: مطالعه موردی مرکز خرید بوستان، نامه علوم اجتماعی، سال هفدهم، شماره ۳۷، ۱۸۰-۱۶۹
۲۷. مراد سیف، اله (۱۳۹۱)، بررسی الگوی پیشنهادی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران (مبتنی بر دیدگاه مقام معظم رهبری، آفاق امنیت، سال پنجم، شماره ۱۶
۲۸. مهدی‌زاده، حسین (۱۳۹۰)، تبدیل شدن سبک زندگی به یک دانش مستقل، ماهنامه سوره، شماره ۵۵-۵۴
۲۹. نصیری حامد، رضا (۱۳۹۲)، اصلاح سبک زندگی و تحقق اقتصاد مقاومتی، همایش ملی نقش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی
۳۰. نظری، مصطفی و مقدس، رویا (۱۳۹۲)، سبک زندگی اسلامی در ترازوی اقتصاد مقاومتی، همایش ملی نقش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی